

Піддубний А.С.,
аспірант кафедри менеджменту та публічного врядування
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ШЛЯХИ ДО ВІДНОВЛЕННЯ

Економічна безпека, відповідно до законодавства [4], є невід'ємним складником національної безпеки держави, оскільки розглядається як один із багатьох напрямів, на які спрямована державна політика. У науковій літературі спостерігаємо низку підходів та визначень цього поняття. Зокрема, на думку М.М. Бурика [1] економічна безпека територіальної громади – «стан захищеності економічних інтересів, за якого досягається сталий економічний розвиток, фінансова стабільність, соціальна справедливість та здатність системи протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам через ефективні інституційні та правові механізми» [1, с. 364].

В умовах воєнного стану територіальні громади стикаються з низкою викликів, щодо добробуту населення, інфраструктури, бізнесу та економічної стійкості. За результатами урядової оцінки ризиків безпеки (станом на 2024 р.) [5] 55% громад України мають високий, дуже високий або непереборний ризик безпеки через війну [5]. Ці адміністративно-територіальні одиниці розташовані здебільшого у зоні бойових дій та прикордонних областях. Високий рівень безпекових ризиків має значний вплив на економічну активність регіонів, інвестиційну привабливість та соціальний розвиток.

За рахунок надходжень у бюджети областей і територіальних громад [5], у 2021 р. лідируючі позиції в економіці країни займали Дніпропетровська (9,4%), Харківська (6,3%) та Львівська (5,8%) області. Натомість у 2023 р. – Дніпропетровська (10,7%), Львівська (6,9%) та Київська (5,7%) області. Окрім вказаних регіонів, зростання спостерігаємо на Вінниччині, Волині, Закарпатті, Полтавщині та ін. Найбільший обвал відбувся в Донецькій області (-3,0%), що свідчить про суттєві економічні втрати. Луганська, Херсонська та Запорізька області є регіонами із найбільш негативною динамікою [5].

Зауважимо, що одним із наслідків підвищених воєнних ризиків є скорочення експорту, зокрема, у 2023 р. на 47%, проти 2021 р. Високий рівень експорту демонструють Чернівецька (+151,1%), Тернопільська (+137,3%), Хмельницька (+111,7%), Вінницька (+106,7%) області. Найбільше скорочення експорту спостерігаємо у Миколаївській (-96,8%), Харківській (-78,0%), Запорізькій (-58,6%) та Дніпропетровській (-50,6%) областях.

Причинами змін обсягів експорту вважаємо передусім бойові дії, руйнування інфраструктури, логістичні перебої, зміни торговельних маршрутів. Натомість українські підприємства адаптуються до нових умов, шукають нові ринки збуту та змінюють товарну номенклатуру.

З метою ліквідації негативних наслідків збройної агресії РФ проти України та забезпечення сталого розвитку регіонів, на законодавчому рівні [3] передбачено реалізацію комплексу заходів, спрямованих на відновлення зруйнованої інфраструктури та створення сприятливого бізнес-середовища. Плани відновлення територіальних громад [3] передбачають повернення вимушено переміщених осіб та створення умов для економічної безпеки регіонів.

Аналіз, опублікованих на вебсайтах органів місцевого самоврядування, проєктів планів відновлення та розвитку територіальних громад [2], виявив, що одним із ключових аспектів є стимулювання економічної активності. Зокрема, плани передбачають відновлення та створення робочих місць, залучення інвестицій в інфраструктуру та підтримку місцевих виробників. Ці заходи спрямовані на збільшення зайнятості населення та зростання доходів місцевих бюджетів [2, с. 4].

Серед інструментів, які необхідно розвивати для покращення бізнес-середовища в громадах: забезпечення прозорого доступу до земельних ділянок, комунального майна, впровадження стимулів для розвитку бізнесу [2, с. 46], створення інституцій підтримки малого та середнього бізнесу (агенції місцевого економічного розвитку, бізнес-інкубатори, інформаційні центри тощо) та програми підтримки [2, с. 62]. Одним із механізмів покращення економічної безпеки громади є фінансові стимули для суб'єктів підприємницької діяльності:

податкові пільги, гранти, ваучери, відшкодування відсотків за кредитами, поворотна фінансова допомога [6] тощо.

За сприятливих факторів розвиток бізнесу можливий шляхом створення в громадах умов для розвитку циркулярної економіки, орієнтованої на процес декарбонізації та виробництва високотехнологічної продукції, що формує ефективну структуру промисловості з підвищенням питомої ваги наукоємних галузей із виробництва продукції поглибленої переробки та кінцевого споживання з високою часткою додаткової вартості, зі зменшенням енерго- та ресурсоемності продукції [2, с. 62]. На сільських територіях доцільно запроваджувати механізми спрощення реєстрації особистих селянських господарств як суб'єктів господарювання та отримання необхідної дозвільної документації для введення в обіг сільськогосподарської продукції, проведення дерегуляції з питань землеустрою, усунення регуляторних бар'єрів для отримання суб'єктами господарювання державної допомоги [2, с. 62-63].

Отже, економічна безпека є багатофакторною категорією, що залежить від ефективності інституційних та правових механізмів. В умовах воєнного часу територіальні громади стикаються з низкою викликів, що ускладнюють їх розвиток: підвищена небезпека через бойові дії, руйнування критичної інфраструктури, економічна нестабільність, скорочення експорту тощо. Вказані проблеми потребують переорієнтації стратегій розвитку та впровадження ефективних механізмів забезпечення економічної безпеки.

Зокрема, органам місцевого самоврядування доцільно зосередитися на покращенні місцевого бізнес-середовища, що передбачає як фінансову підтримку підприємництва, так і розвиток інституційної інфраструктури. Важливим фактором економічної безпеки у воєнний час є ефективна взаємодія центральних та місцевих органів влади щодо відновлення та подальшого розвитку регіонів. Так, на державному рівні вже розроблено низку нормативно-правових актів, що регулюють процес відновлення, а органи місцевого самоврядування активно працюють над розробкою та реалізацією власних планів відновлення як базису стабільності.

Список використаних джерел:

1. Бурик М.М. Сутність та складові економічної безпеки територіальних громад. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 4(4). С. 360-374. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4\(4\)-360-374](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4(4)-360-374) (дата звернення: 25.11.2024).

2. План відновлення та розвитку Новотроїцької селищної територіальної громади до 2027 року. Новотроїцька селищна територіальна громада. 2024. URL: <https://www.nts.gov.ua/ekonom/programa-informat-2.html> (дата звернення: 05.12.2024).

3. Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Перелік від 18.07.2023 № 731 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/731-2023-%D0%BF> (дата звернення: 03.12.2024).

4. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19> (дата звернення: 25.11.2024).

5. Самойлюк М. Що з економікою регіонів з підвищеними воєнними ризиками? Центр економічної стратегії : вебсайт. 2024. URL: <https://ces.org.ua/state-of-the-ukrainian-regions/> (дата звернення: 25.11.2024).

6. Як місцева влада може допомогти бізнесу: інструменти фінансової підтримки. Децентралізація : портал. 2024. URL: <https://decentralization.ua/news/18312> (дата звернення: 25.11.2024).